

Įžanga

Tomas Venclova

Šimtus ir net tūkstančius metų kinų literatūra plėtojosi labai savotiškai, neturėjo beveik nieko bendro su Vakarų tradicija. Tai lėmė izoliacija erdvėje (kurios simboliu tapo Didžioji kinų siena), skirtinga visuomenės struktūra, taip pat – gal pirmiausia – hieroglifų rašto specifika. Kita vertus, kinų kultūra veikė, dažnai netgi esmingai, kitas Tolimųjų Rytų kultūras. Gražus šios plėtotės vaisius buvo senoji kinų lyrika, prasidedanti nuo Konfucijaus kano. Kinų tauta ne be pagrindo didžiuojasi tokiais poetais kaip Qu Yuanis, Tao Yuanmingas, Li Bai ir Du Fu – jų vieta pasaulio kultūroje prilygsta Homero, Horacijaus, Petrarco vietai. Vakaruose ligi pat XVII amžiaus kinų klasikai buvo visiškai nežinomi.

Tačiau XIX, o ypač XX amžiuje įvyko didžiulis postūmis, suartinęs abi puses: europiečiai ir amerikiečiai ėmė rimtai domėtis Kinija, o kinai – Europa ir Amerika. Tolimųjų Rytų poetika pradėjo veikti modernistinę pasaulio literatūrą, o Vakarų Europos, Amerikos, Rusijos bei jos kaimynų naujosios srovės įsikverbė į kinų kultūrą,

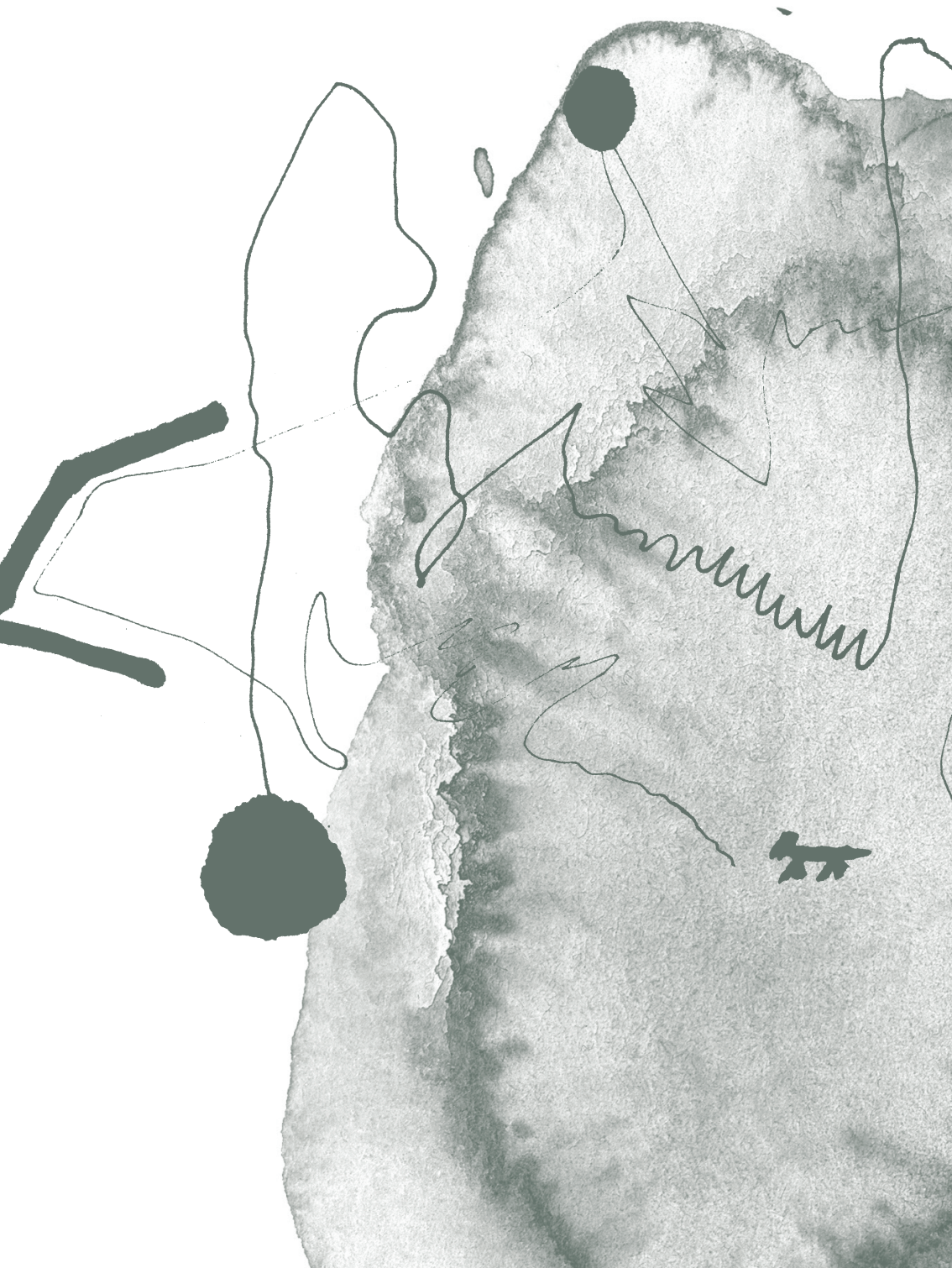
nors abu šie procesai kartais (dažnai net gerokai) vėlavo ir patyrė sutrikimų. Juos stabdė ne tik didžiulis kultūrų skirtingumas, bet ir itin painus, sunkus kelias, kuriuo ėjo ir tebeina Kinija naujaisiais laikais. Šiandien Vakarų ir kinų literatūrų tėkmės ir toliau artėja – tatai liudija Jidi Majios kūryba. Jis yra vienas žinomiausių dabartinės Kinijos poetų ir viena iš geriausiai atpažįstamų ne vien Kinijos kultūrinių asmenybių.

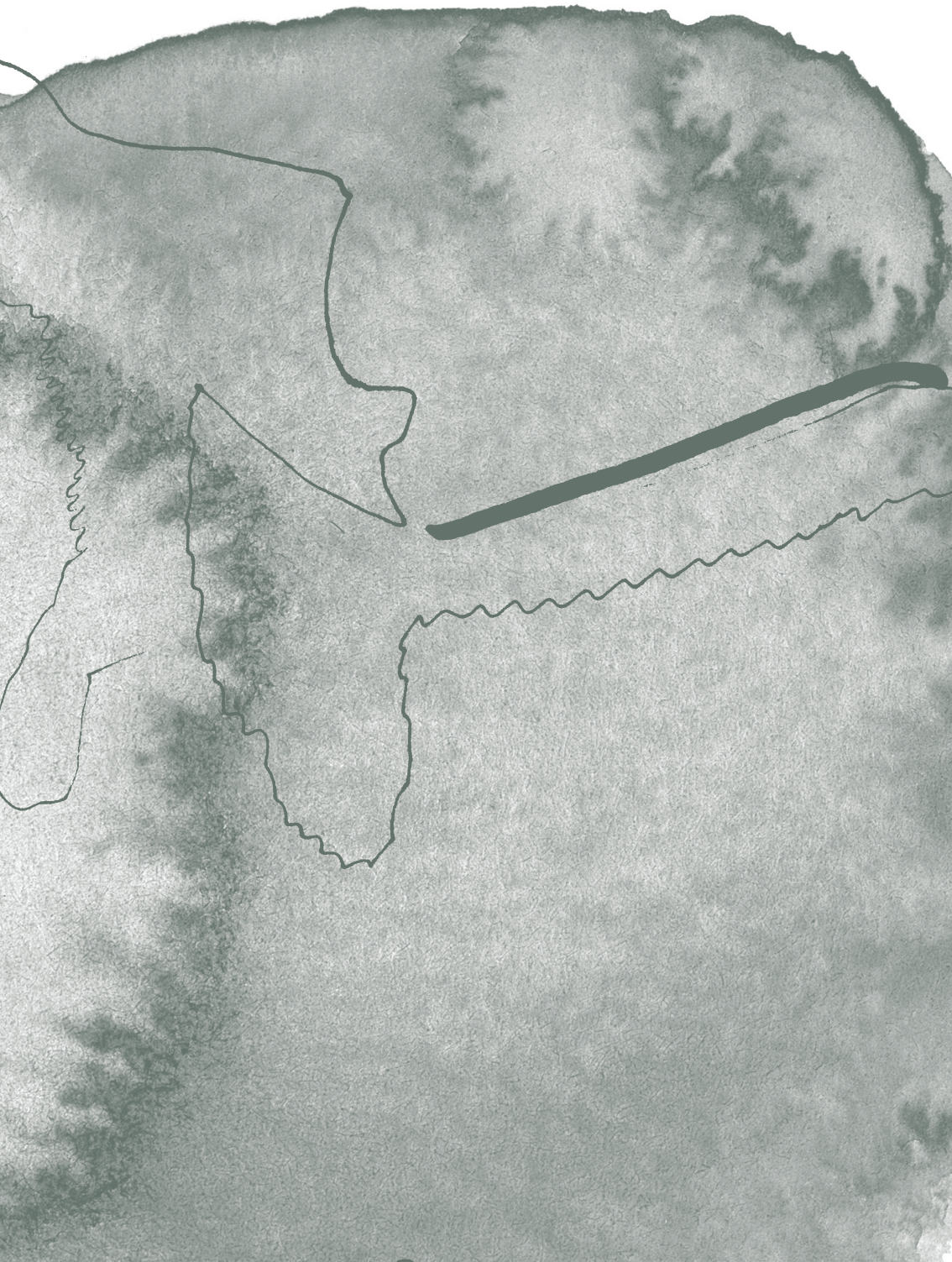
Jidi Majios lyrika – tai neįprastas, o drauge ir labai charakteringas naujųjų laikų pasaulinės kultūros faktas. Poetas rašo kiniškai, bet priklauso kitai tautai – *Yi* (i, tiksliau, jos atšakai – *Nousu* – nuosiams). Ši daugmaž aštuonių milijonų tauta gyvena kalnų krašte ne per toliausiai nuo Vietnamo ir Tailando. Taigi jis yra, sakyčiau, dar vienu laipteliu nutolęs nuo mūsų kultūros, tačiau europietis skaitytojas jį supras iš karto.

Nuosių kalba priklauso tibetiečių-birmiečių kalbų šeimai, jų rašto sistema taip pat savita. Jų kultūra išsaugojo daug senovinių elementų, susijusių su animistine pasaulėjauta. Nuosiai ligi šiol gerbia šamanus („bimo“), kurie atlieka ritualus, susijusius su gimimu, santuoka ir mirtimi. Lenkiasi kalnų, medžių ir akmenų dvasioms, taip pat keturiems elementams – ugniai, vandeniui, žemei ir orui. *Yi* (nuosių) kalba ir raštas dėstomi mokyklose. Bet taip buvo ne visada. Kaip visos nedidelės tautos, nuosiai ne sykį juto ir turbūt tebejunta, kad jų tapatybei ir pačiam egzistavimui gresia pavojus. Kad ir ką sakysi, visa tai labai primena lietuvių likimą. Lygiai taip pat gerbiame ir savo senąją mitologiją.

Jidi Majia buvo garsaus kinų poeto Ai Qingo (persekioto vadinamosios kultūrinės revoliucijos laikais) mokinys. Anksti susipažino su savojo krašto klasikine ir XX amžiaus literatūra, taip pat su Vakarų raštija. Bet jam labiausiai rūpi išsaugoti gimtąją nuosią kultūrą, jos pirmą patrauklų pasaulėvaizdį, galintį praturtinti visų žemynų žmones. Jis junta gilią empatiją visoms sunkaus likimo tautoms, o tai artima daugybei europiečių. Jo ekspresyvi, laisvų intonacijų, metaforiška, neretai hiperbolizuojanti lyrika priklauso šiuolaikinei „savųjų šaknų ieškojimo“ tėkmei. Susižavėjimas tautosaka priartina jį prie magiškojo realizmo. Aiškiai regimi poeto ryšiai su Europos, Amerikos, Afrikos lyrika. Skaitytojas lengvai pastebės jo stilistinę giminystę su tokiais poetais kaip Pablo Neruda ir Octavio Pazas, taip pat su „négritude“ mokykla. Esama intertekstualinių ryšių su Rytų bei Vidurio Europos poetais, nuo Czesławo Miłoszo ligi Desankos Maksimović. Esama taip pat panašumų su lietuviais (nors tai, žinoma, poetikos sutapimai, o ne tiesioginis poveikis). Tatai derinasi su kinų ir Tolimųjų Rytų tradicija, taip pat su archajiška nuosią mitologinių dainų tradicija, taigi lemia savitus efektus.

Skaitytojas, geidžiąs suprasti mūsų laikus, atras Jidi Majios eilėse daug bruožų, apie kuriuos verta pamąstyti ir į juos įsijausti. Lietuviai tuos bruožus priartina atidūs, tikslūs Dominyko Norkūno ir Sonatos Paliulytės vertimai.

Autoportretas

*Vėjas dvelkia virš keteros, švelniai kalbėdamas berniukui, leidžiasi saulė.
Vėjas iškeliauja tolumon, kur jo laukia saktmė. Įrašyk savo vardą šioj žemėj,
berniuk, nes tavasis laikas praeis iškilniai.*

Aš esu istorija, įrėžta į šią dirvą nuosių kalba
Mane pagimdė moteris, kuri vos išgyveno nupjaunant virkštelę
Mano vardas skausmų išvagotas
Mano vardas dangiškas
Mano vardas kupinas vilties
Jis – tai giesmė apie narsą
Tūkstančius metų kirbėjusi
Įsčiose moters, triūsiančios prie verpsto
Mano tradicijos perdavėjas tėvas
Yra pagerbtas tarp visų vyrų
Žmonės vadina jį Zhyge Alu*
Mano nesenstanti motina
Yra šios žemės giesmininkė
Šios žemės gilia vaga tekanti upė
Mano amžina mylimoji
Yra dailiausia iš dailiausiųjų
Žmonės vadina ją Gamo Anyo**
Kaskart atgimęs vyru mirties akivaizdoj
Aš atsigulu ir sukuosi kairėn

Kaskart atgimęs moterim mirties akivaizdoj
Aš atsigulu ir sukuos dešinèn
Kaskart pasibaigus gedului
Aš tampu mielu tolimo svečio žodžiu
Kaskart gedului pasiekus viršūnę
Aš tampu virpančiais motinos skiemenim
Nors ir esu viso to dalis
Iš tiesų aš – tūkstantmetė priešlara
Tarp teisybės ir blogio
Aš – tūkstantmetis meilės
Ir vaizduotės palikuonis
Per šiuos amžius
Visos sugriuvusios santuokos
Buvo mano santuokos
Visos išdavystės ir ištikimybė
Visi gimimai ir mirtys
Buvo mano
Ak, pasauli, leiski man atsakyti
Aš – esu – nuosis!

* Zhyge Alu – mitinis herojus, kurio žygdarbiai apdainuojami daugelyje epų ir minimi Hnewo Teyy (*Kilmės knygoje*). (Išnašos ir paaiškinimai Deniso C. Mairo.)

** Gamo Anyo – nuosiy mitinė gražuolė.

Atsakas

Ar tebepameni

Tą siaurą keliuką į Jjile Bute?*

Tą gležną saulėlydžio valandą

Ji ištarė man:

Pamečiau savo siuvimo adatą

Paskubėk, padėk ją surasti

(Išieškojau visą kaimo vieškelį)

Ar pameni

Tą siaurą keliuką į Jjile Bute?

Slogią ir vėlią valandą

Aš tariu jai:

Kažkas įstrigo giliai širdyje

Ar tik ne tavo siuvimo adata?

(Ji apsipylė ašaromis)

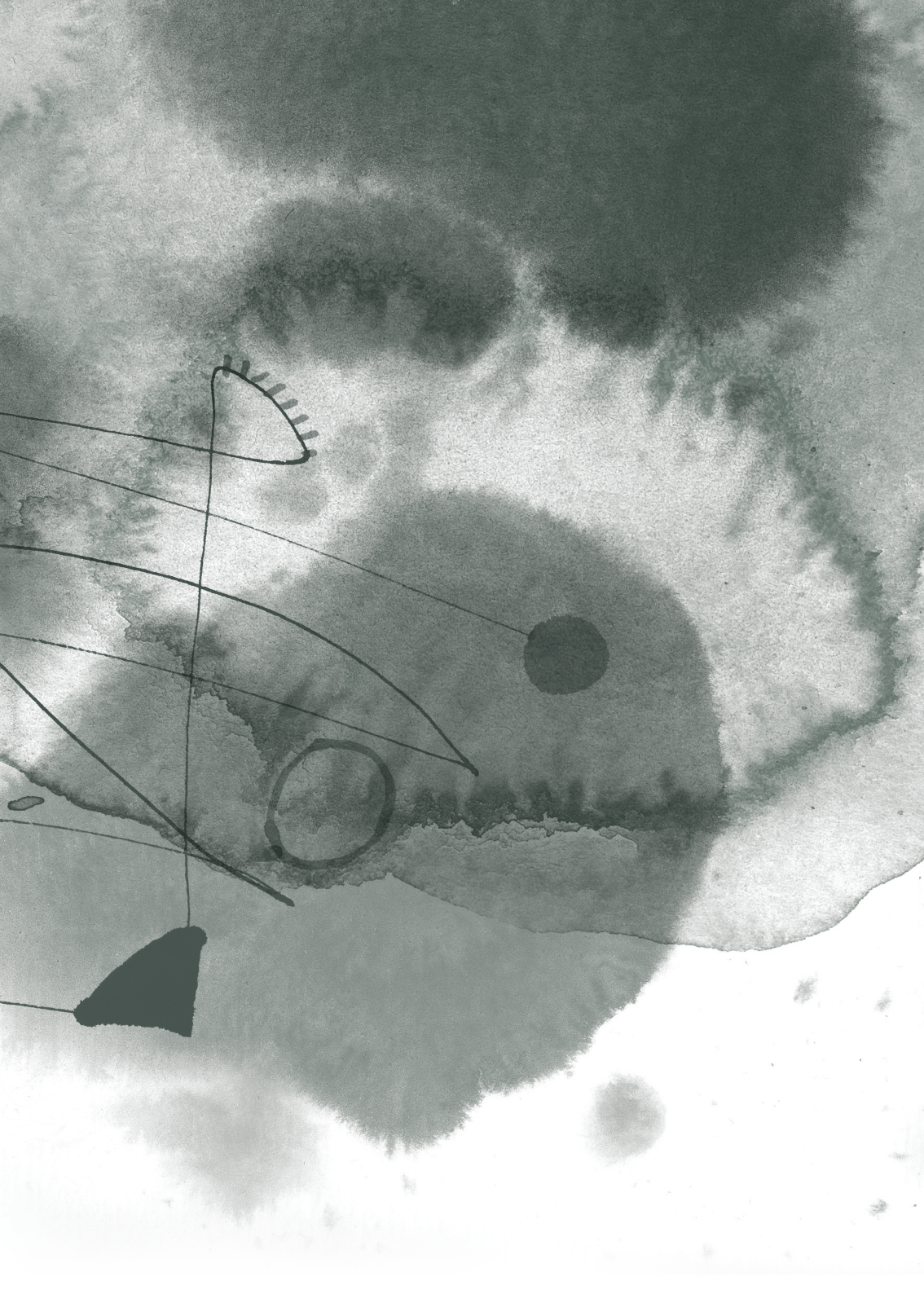
* Poeto gimtinė – Didžiojo Liangšano širdyje esanti Liangšano i autonominė prefektūra, Sičuanas.

Miego gaida

Jei giria – tai žalia lyg dumbliai jūra
Jo kūnas užgimsta plūduriuodamas
Ir oro gūsius jis traukia
Stovėdamas savo gryčios laive
Užplaukusiam ant seklumos pietiniam miško pakrašty
Užplaukusiam ant seklumos šiauriniam lygumos pakrašty
Nugrimzdęs priplaukoj
Medžioklinis šuo snaudžia
Susirangęs jaukiai tarsi tirštas klaustukas
Klausinėjantis nakties plytinčios kitapus krosnies šilumos
Vyras guli ankštam kambary
Užuodžia moters plaukus
Pieno kvapą ant kūdikio lūpų
Sapno srovė teka spiralėmis
Aplinkui jo dulsvą viršugalvį
Netrukus dailus elnaitės pavidalas
Regėtas dienos šviesoje prabėga pro šalį
Jis bėga paskui elnaitę, jo pečius uždengia
Daugybė auksinių krentančių rudenio lapų
Jis nenušauna elnaitės. Jis regi ją
Šokančią viršukalnėj Kinijos pietvakariuos
Jis trokšta prisijungt prie jos šokio
Bet jo kairėje miega žmona

O dešinēj – įsitaisęs kūdikėlis
Apsuptas šių dviejų seklių įlankėlių
Tiktai mintyse rodos
Jis galės pratisai persekiodamas švilpti
Ir žengti pėdom senovės medžiotojų
Girios begalinis noktiurnas
Tyliai nuslysta jo kakta

Išlikęs

Proema

Nakčia tampu septyniom Grįžulio Ratų žvaigždėm.
Išaušus grįžtu namo pas savo gentį.
Laimė, radau ąsotį dervos – ją uždegsiu,
Pažvelkit – šia liepsna nušviesiu gyvybę ir mirtį.

1

Pastvériau druskos luitą, kurį aptikau kalboj;
Rodos, tarsi kas būtų nukratęs elektros srove.

2

Kitapus kalnynų giesmės
Tamsoje girdėti, kaip šnabžda
Burna, grojanti bambukų švilpynėm.